

SOCIĀLĀ DARBA IZGLĪTĪBA

Lolita Vilka

Sociālajam darbam Latvijā 30 gadi: sociālā darba zināšanu, prasmju un kompetences aspekti

doi:10.25143/soc-darbs_2021_ISBN-9789934563928_025-045

*Domāšana ir nevis bezdarbība, bet rīcība pati sevī,
kas atrodas dialogā ar pasaules likteni.¹*

MARTĪNS HEIDEGERS

Sociālais darbs ir profesionāla un akadēmiska joma, kura atrodas vismaz desmit nozaru krustpunktā. Praktiskā ikdienas darbā sociālie darbinieki ar dažādu profesiju speciālistiem, pakalpojumu sniedzēju institūcijām un organizācijām sadarbojas tā, ka sociālā darbinieka profesijas robežas dažkārt nav stingri nosakāmas. Tāpēc profesionālo zināšanu, prasmju un kompetences jautājumi joprojām ir profesionāļu un sociālo darbinieku izglītotāju diskusiju krustpunktā.

2020. gada oktobrī tika apstiprināts jaunais sociālo darbinieku profesijas standarts profesionālā bakalaura grāda iegūšanai. Turpinās intensīvs darbs pie profesijas standarta izstrādāšanas maģistra grāda iegūšanai. Dienaskārtībā ir Izglītības attīstības pamatnostādnes 2021.–2027. gadam “Nākotnes prasmes nākotnes sabiedrībai” Latvijā. Turpmākajos gados augstākās izglītības kvalitātes pilnveidošana saistīsies ar prasmju attīstību veicinošām studijām, kas noritēs ciešā sadarbībā ar profesionālo nozari, lai attiecīgo studiju programmu saturu pilnveidotu un salāgotu ar nozares attīstības vajadzībām.²

Atslēgvārdi: sociālais darbs, zināšanas, prasmes, kompetence, problēmā bāzēta izglītība.

¹ Šuvajevs, I., red. 1996. *Tagadnes izaicinājums*. LZA, Filozofijas un socioloģijas institūts, 237.

² Izglītības attīstības pamatnostādnes 2021.–2027. gadam “Nākotnes prasmes nākotnes sabiedrībai”: pamatnostādņu projekts. *Latvijas Republikas Ministru kabineta tiesību aktu projekti*. 01.10.2020. <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40492545>

L. Vilka. Sociālajam darbam Latvijā 30 gadi:
sociālā darba zināšanu, prasmju un kompetences aspekti

Sociālā darba nozares attīstības vajadzības

Profesionāla sociālā darba attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam tika minēts, ka viena no problēmām ir zināšanu un prasmju trūkums sociālajiem darbiniekiem darbā ar dažādām klientu mērķgrupām.³ Arī 2017. gadā veiktajā *ex ante* pētījumā kā viena no vajajām vietām tika norādīta sociālo darbinieku profesionālā sagatavotība un galvenais trūkums speciālistu sagatavošanā – iegūto teorētisko zināšanu kvalitāte un to sasaiste ar praksi.

Pētījuma “*Ex ante* izvērtējums pašvaldību sociālo dienestu darbības efektivitātes novērtēšanai” (2017) gala ziņojuma rekomendācijās ir šāds kopējais secinājums:

“[...] tas ir prasmju trūkums pielietot teorētiskās zināšanas praksē. Tas vismaz daļēji izriet no nepilnībām sociālā darba studiju programmās, kur daļai pasniedzēju trūkst praktisko zināšanu, tāpēc nepilnīgi tiek sniegti piemēri no reālās sociālā darba prakses. Trūkstot pieredzei sociālā darba praksē ar klientiem, pasniedzēji dažkārt var radīt gan maldīgu priekšstatu par kādu tēmu, metodi vai sociālā darba pieeju, gan sniegt nepietiekamas zināšanas kopumā par sociālo darbu”.⁴

Tomēr šis secinājums, analizējot to atbilstīgi zināšanu, prasmju un kompetences terminiem, nedod skaidru atbildi par deficītu sociālo darbinieku (speciālistu) profesionālajā sagatavotībā.

2017. gadā veiktā pētījuma 4. un 14. rekomendācijā ir norādīts uz principiāliem jautājumiem, kuri pavisam noteikti ir arī sociālā darba kā akadēmiskas disciplīnas kompetencē:

- 4. rekomendācija: “Nozares politikas veidotājiem sadarbībā ar sociālā darba speciālistu profesionālajām organizācijām un mācībspēkiem jāveicina vienotas izpratnes veidošanos par sociālā darba būtību un skaidrākas sociālā darba attīstības vīzijas nostabilizēšanos Latvijā.”⁵

³ Profesionāla sociālā darba attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam. Rīga, 2013. http://adm.lm.gov.lv/upload/tiesibu_aktu_projekti_2/iesibu_aktu_projekti_3/lmpa-matn_140613_sd.pdf

⁴ Pašvaldību sociālo dienestu un sociālā darba speciālistu darbības efektivitātes novērtēšanas rezultāti un to analīze: Gala ziņojums, 21. No: Latvijas Republikas Labklājības ministrija. 2017: *Ex ante* izvērtējums pašvaldību sociālo dienestu darbības efektivitātes novērtēšanai. 10.06.2020. <https://www.lm.gov.lv/lv/2017-ex-ante-izvertejums-pasvaldibu-socialo-dienestu-darbibas-efektivitates-novertesanei>

⁵ Pašvaldību sociālo dienestu un sociālā darba speciālistu darbības efektivitātes novērtēšanas rezultāti un to analīze: Gala ziņojums, 13. No: 2017: *Ex ante* izvērtējums pašvaldību sociālo

L. Vilka. Sociālajam darbam Latvijā 30 gadi:
sociālā darba zināšanu, prasmju un kompetences aspekti

- 14. rekomendācija: “Labklājības ministrijai kā nozares politikas veidotājam ir aktīvāk jāiesaistās valsts pasūtījuma veidošanā attiecībā uz sociālā darba speciālistu izglītību, kura tiek finansēta par valsts budžeta līdzekļiem, t. sk., iespējams, izstrādājot jaunu sociālā darba speciālista izglītības koncepciju. [...] jāpievērš uzmanība jauno speciālistu teorētisko zināšanu atbilstoši nostiprināšanai praksē”.⁶

Sociālā darba profesijai un nozarei kopumā Latvijā sākas attīstības ceturtais gadu desmits. Sociālā darba un sociālā darba izglītības kontekstu kopš 1991. gada, kad tika likti pamati jaunai studiju programmai un sociālā darbinieka profesijai, var raksturot ar atslēgvārdiem: sociālās transformācijas, pārmaiņas, reformas, brīva demokrātiska sabiedrība, sociālā drošība un labklājība.

Šī raksta mērķis ir analizēt un izprast, kā jāmainās sociālo darbinieku izglītībai, lai tā atbilstu nozares attīstības vajadzībām, lūkojoties tālākā perspektīvā, tostarp pildītu šeit minētās rekomendācijas.

Sociālo darbinieku (speciālistu) sagatavotības kritika *ex ante* pētījumos

2017. gadā veiktajā *ex ante* pētījumā ievērojama kritikas deva tika vērsta uz sociālo darbinieku (speciālistu) sagatavotību, kas vērtēta gan no darba devēju (sociālo dienestu vadītāju), gan no sociālā darba speciālistu un klientu (pakalpojumu saņēmēju) perspektīvas.

Absolventu sagatavotības sociālā darba praksei novērtējumu sk. 1. un 2. att.

Aptaujāti tika visi sociālā dienesta vadītāji, kuru vadītajos dienestos pēdējo divu gadu laikā sācis strādāt kāds mācību iestādes absolvents.⁷

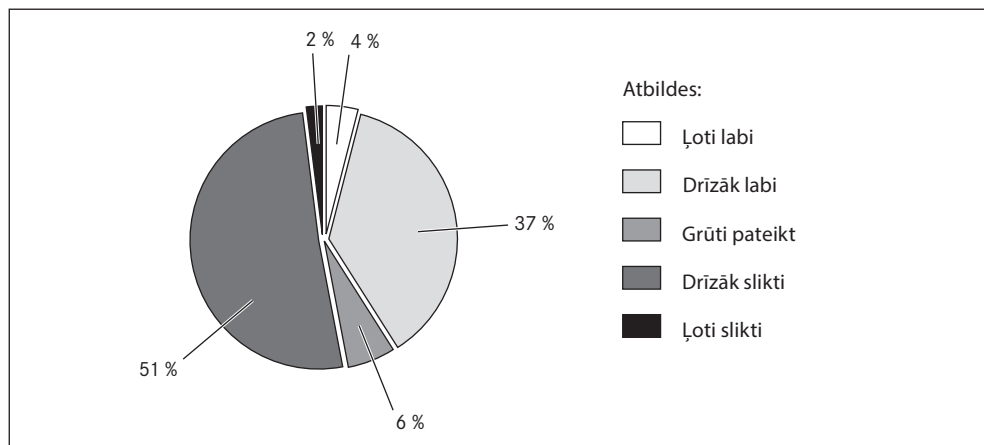
Aptaujas datus redzami acīmredzami pretēji vērtējumi, ko snieguši darba devēji un sociālā darba speciālisti. 53 % darba devēju, kas ir sociālo dienestu vadītāji, absolventu sagatavotību praksei novērtē kā drīzāk sliktu vai ļoti sliktu (sk. 1. att.). Savukārt 58 % sociālā darba speciālistu absolventu sagatavotību praksei novērtē kā drīzāk labu vai labu (sk. 2. att.).

dienestu darbības efektivitātes novērtēšanai. Latvijas Republikas Labklājības ministrija. 10.06.2020. <https://www.lm.gov.lv/lv/2017-ex-ante-izvertejums-pasvaldibu-socialo-dienestu-darbibas-efektivitates-novertesanei>

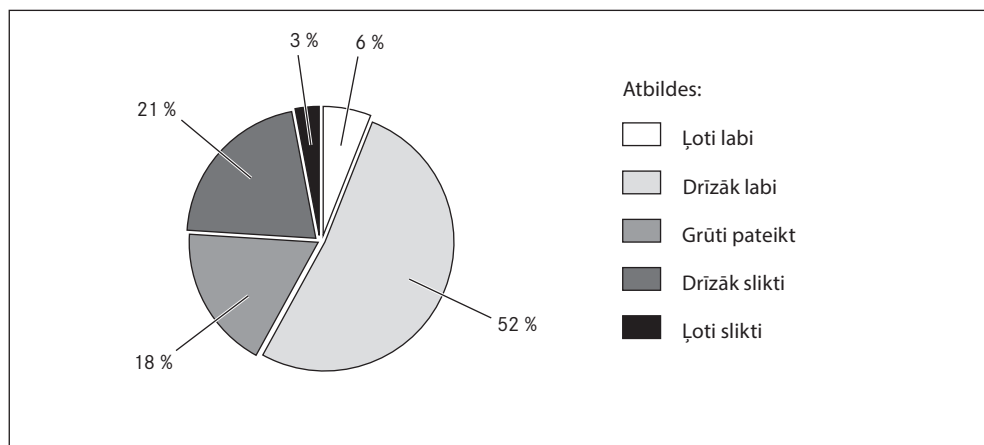
⁶ Turpat, 21–22.

⁷ Sociālo dienestu vadītāju un sociālā darba speciālistu apmierinātības mērījumi un to analīze par sociālā darba praksi: 2. starpzīņojums, 257, 83. A att. No: 2017: *Ex ante* izvērtējums pašvaldību sociālo dienestu darbības efektivitātes novērtēšanai. Latvijas Republikas Labklājības ministrija. 10.06.2020. <https://www.lm.gov.lv/lv/2017-ex-ante-izvertejums-pasvaldibu-socialo-dienestu-darbibas-efektivitates-novertesanei>

L. Vilka. Sociālajam darbam Latvijā 30 gadi:
sociālā darba zināšanu, prasmju un kompetences aspekti

1. attēls. Sociālā darba studiju programmu absolventu sagatavotības sociālā darba praksei vērtējums no sociālo dienestu vadītāju (n = 51) perspektīvas, atbildes procentos

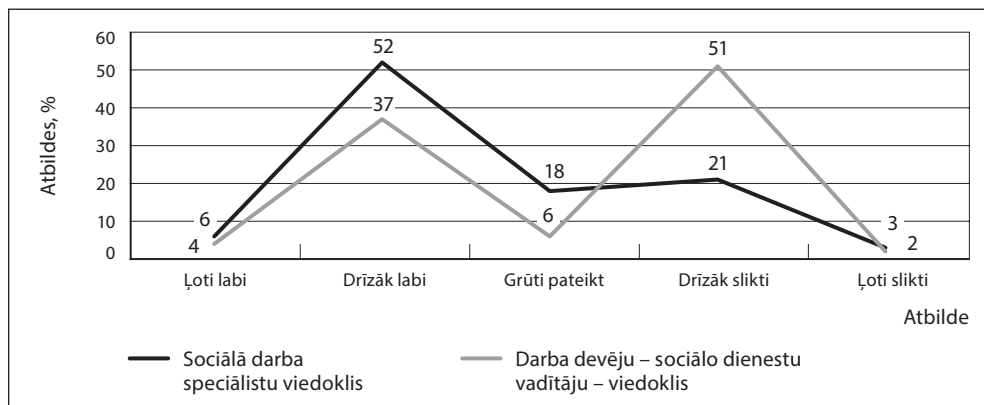

2. attēls. Sociālā darba studiju programmu absolventu sagatavotības sociālā darba praksei vērtējums no sociālā darba speciālistu (n = 744) perspektīvas, atbildes procentos⁸

Vērtējumu attiecība ir gandrīz 50 : 50 (53 % pret 58 %), un tā neparāda būtisku viena viedokļa pārsvaru pār otru (sk. 3. att.).

⁸ Sociālo dienestu vadītāju un sociālā darba speciālistu apmierinātības mērījumi un to analīze par sociālā darba praksi: 2. starpziņojums, 284, 96. A att. No: 2017: *Ex ante* izvērtējums pašvaldību sociālo dienestu darbības efektivitātes novērtēšanai. *Latvijas Republikas Labklājības ministrija*. 10.06.2020. <https://www.lm.gov.lv/lv/2017-ex-ante-izvertejums-pasvaldibu-socialo-dienestu-darbibas-efektivitates-novertesanai>

L. Vilka. Sociālajam darbam Latvijā 30 gadi:
sociālā darba zināšanu, prasmju un kompetences aspekti

3. attēls. Sociālā darba studiju programmu absolventu sagatavotības sociālā darba praksei vērtējumu salīdzinājums, atbildes procentos

Pētījumā apkopotā informācija galvenokārt atspoguļo sociālo dienestu perspektīvu. Taču sociālais darbs nenotiek tikai sociālajos dienestos. Tāpēc kritika par speciālistu sagatavotību drīzāk būtu vispārināma un attiecināma uz sociālo dienestu veicamo pienākumu un uzdevumu izpildi.

Sociālo dienestu sadarbības partneri ir uzsvēruši, ka daļa jauno speciālistu nav gatavi veikt darbu, kas prasa tik daudz komunikācijas, motivēšanas un tolerances, kā tas ir nepieciešams sociālajā darbā.⁹

Kopumā šie iebildumi nemaina būtību, proti, ka neviena no pusēm – nedz speciālisti, nedz darba devēji – ar sociālā darba speciālistu sagatavotību praksei nav īsti apmierināti. Likumsakarīgi rodas jautājums, kā tieši trūkst.

Sociālā darba speciālistu sagatavotības trūkumi

Jautājumā par sociālo darbinieku un speciālistu profesionālo sagatavotību ir vērts iedziļināties, salīdzinot *ex ante* pētījumu 2017. gadā ar 2012. gadā veikto.

Iedziļinoties kvalitatīvajos datos un salīdzinot viedokļus abos pētījumos, iespējams gūt nelielu priekšstatu par trūkumiem sociālo darbinieku / speciālistu profesionālajā sagatavotībā (sk. 1. tab.).

⁹ Sociālo dienestu vadītāju un sociālā darba speciālistu apmierinātības mērījumi un to analīze par sociālā darba praksi: 2. starpziņojums, 21. No: 2017: *Ex ante* izvērtējums pašvaldību sociālo dienestu darbības efektivitātes novērtēšanai. Latvijas Republikas Labklājības ministrija. 10.06.2020. <https://www.lm.gov.lv/lv/2017-ex-ante-izvertejums-pasvaldibu-socialo-dienestu-darbibas-efektivitates-novertesana>

L. Vilka. Sociālajam darbam Latvijā 30 gadi:
sociālā darba zināšanu, prasmju un kompetences aspekti

1. tabula. *Ex ante* pētījums par vērtējumu, kādi ir trūkumi speciālistu sagatavotībā:
izteikumu salīdzinājums 2012. un 2017. gadā

2012. gads	2017. gads	
Sociālo dienestu vadītāju viedoklis ⁹	Sociālo dienestu vadītāju viedoklis	Speciālistu viedoklis
Trūkst zināšanu likumdošanā par sociālajiem jautājumiem un nepietiek praktisko saskarsmes prasmju ar klientiem (republikas pilsētas)	Nav pietiekamu zināšanu par normatīvo regulējumu	Trūkst administratīvo un lietvedības iemaņu: neprot veidot iesniegumus un reģistrēt lēmumus, kas ir viens no uzdevumiem sociālā dienesta darbā
Trūkst ieinteresētības, spējas redzēt savu profesionālo vietu (republikas pilsētas)	Trūkst iemaņu darbā ar speciālajām programmām (SOPA u. c.)	Pārāk daudz ir tādu pasniedzēju, kas paši nav praktiķi
Pārāk šaurs skatījums uz lietām, neredz kopsakarības (republikas pilsētas)	Trūkst praktisko iemaņu darbā ar cilvēkiem	Bieži jūtu, ka trūkst zināšanu. Tik daudz visādu variantu darbā ar klientiem, piemēram, strādājot ar ģimenēm un bērniem ¹⁰
Absolventi nesaskata lietu kārtību (lielie novadi)	Ir teorētiskās zināšanas, bet praktisko iemaņu, kā aprēķināt pabalstu, kā runāt ar klientu, – to nav	Pietrūkst profesionālās sagatavotības darbam ar dažādām mērķa grupām ¹¹
Pietrūkst elastīgas domāšanas (lielie novadi)	Šobrīd nav zināmi paši, paši pamati tam, kā izvērtēt riskus ģimenē ar bērniem. Bet tas taču vispār ir pamats, ar ko sākas šis darbs. Pēc tam seko metodes un tikai tad teorijas, ar kurām strādā	–

Tabulas turpinājumu sk. nākamajā lappusē

¹⁰ Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011. gadā un tā analīzi: Sākotnējās ietekmes (*ex ante*) novērtējums par iecerētajām strukturālajām reformām profesionālā sociālā darba politikas jomā. *Latvijas Republikas Ministru kabinets*. 13.07.2012., 45. https://www.mk.gov.lv/sites/default/files/editor/07122012_3_2_starpzinojums_soc_darba_raksturojums.pdf

¹¹ Pašvaldību sociālo dienestu un sociālā darba speciālistu darbības efektivitātes novērtēšanas rezultāti un to analīze: Gala ziņojums, 142. No: 2017: *Ex ante* izvērtējums pašvaldību sociālo dienestu darbības efektivitātes novērtēšanai. *Latvijas Republikas Labklājības ministrija*. 10.06.2020. <https://www.lm.gov.lv/lv/2017-ex-ante-izvertejums-pasvaldibu-socialo-dienestu-darbibas-efektivitates-novertesana>

¹² Turpat, 146.

L. Vilka. Sociālajam darbam Latvijā 30 gadi:
sociālā darba zināšanu, prasmju un kompetences aspekti

1. tabulas turpinājums

2012. gads	2017. gads	
Sociālo dienestu vadītāju viedoklis ⁹	Sociālo dienestu vadītāju viedoklis	Speciālistu viedoklis
Trūkst praktiskā darba iemaņu darbā ar gadījumu (vidēji lielie novadi)	Nepieciešams pilnveidot prasmes: <ul style="list-style-type: none"> • risku izvērtēšanā; • darbā ar gadījumu [citāta turpmākajā tekstā ir lietots jēdziens “gadījuma vadīšana”, pēc konteksta spriežot, vadītājs ir domājis darbu ar gadījumu]; • atbalsta grupu veidošanā; • komunikācijā ar klientiem¹² 	–
Trūkst praktisko iemaņu, cilvēciskā faktora (vidēji lielie novadi)	Vajadzīgas prasmes grupu vadīšanā. Darbinieki saka, ka ļoti pietrūkst inovatīvu metožu darbā ar klientiem; vajadzīga ne tikai risku izvērtēšana, bet arī inovatīvas lietas, kas būtu kā papildu instrumenti darbinieku darbā (republikas nozīmes pilsēta) ¹³	–
Sliktas praktiskās zināšanas. Ir teorētiskās zināšanas, kas nesasaucas ar praksi (mazie novadi)	–	–

Izteiktie viedokļi ļauj izsecināt, kuras ir zināšanu un prasmju deficīta galvenās jomas:

- komunikācija ar klientiem (saskarsmes prasmes, kā runāt ar klientu – trūkst praktisko iemaņu un cilvēciskā faktora);
- informācijas tehnoloģiju lietošana;
- administrēšanas un normatīvu pielietošana;
- kritiskā domāšana (nesaskata kopsakarības, lietu kārtību, pietrūkst elastīgas domāšanas);

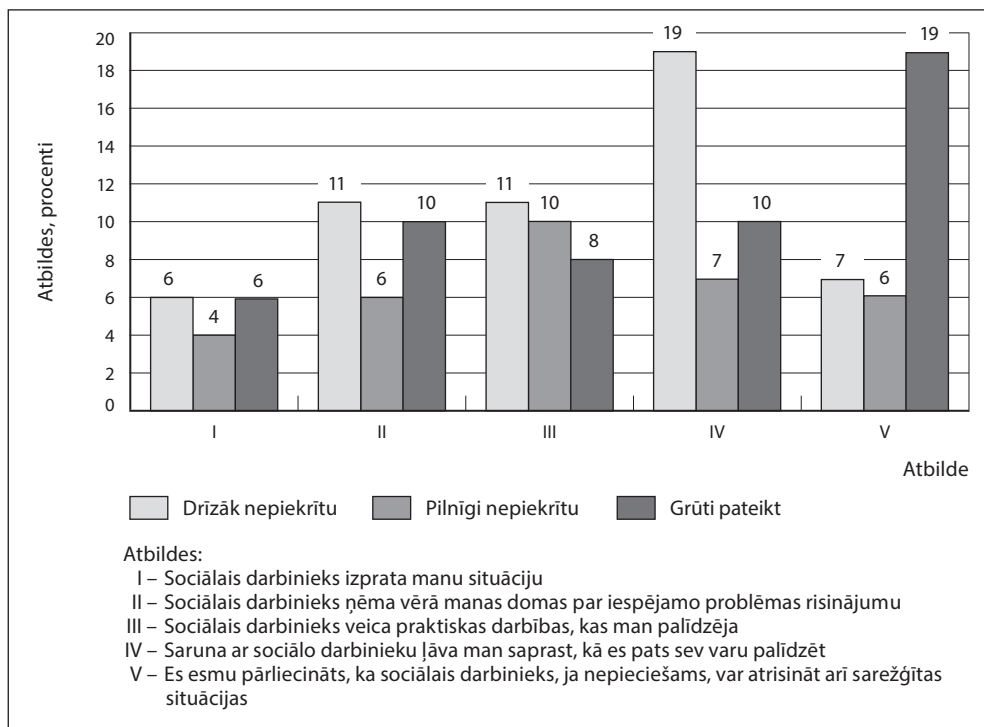
¹³ Pašvaldību sociālo dienestu un sociālā darba speciālistu darbības efektivitātes novērtēšanas rezultāti un to analīze: Gala ziņojums, 263. No: 2017: *Ex ante* izvērtējums pašvaldību sociālo dienestu darbības efektivitātes novērtēšanai. *Latvijas Republikas Labklājības ministrija*. 10.06.2020. <https://www.lm.gov.lv/lv/2017-ex-ante-izvertejums-pasvaldibu-socialo-dienestu-darbibas-efektivitates-novertesanei>

¹⁴ Sociālo dienestu vadītāju un sociālā darba speciālistu apmierinātības mērījumi un to analīze par sociālā darba praksi: 2. starpziņojums, 264. No: 2017: *Ex ante* izvērtējums pašvaldību sociālo dienestu darbības efektivitātes novērtēšanai. *Latvijas Republikas Labklājības ministrija*. 10.06.2020. <https://www.lm.gov.lv/lv/2017-ex-ante-izvertejums-pasvaldibu-socialo-dienestu-darbibas-efektivitates-novertesanei>

L. Vilka. Sociālajam darbam Latvijā 30 gadi:
sociālā darba zināšanu, prasmju un kompetences aspekti

- inovatīva pieeja (inovatīvas metodes darbā ar klientiem, trūkst zināšanu, tik daudz visādu variantu u. tml.);
- viedokļos tiek nodalītas teorētiskās zināšanas iepretim “praktiskām zināšanām” (ir teorētiskās zināšanas, bet praktisko zināšanu nav; ir teorētiskās zināšanas, kas nesasaucas ar praksi).

Sociālo darbinieku / speciālistu profesionālo spēju vislabāk var raksturot klienti. *Ex ante* 2017. gada pētījumā atspoguļots sociālo dienestu darbinieku profesionālā snieguma vērtējums, ko sniedz klienti, balstoties uz savu pieredzi (sk. 4. att.). Šeit ir atspoguļoti pieci no 16 kritērijiem *ex ante* pētījumā par sociālo dienestu darbinieku profesionālā snieguma vērtējumu, izceļot respondentu “mazākuma” viedokli.

4. attēls. Klientu (n = 399) atbildes ar sociālo dienestu darbinieku profesionālā snieguma vērtējumu, procentos¹⁵

¹⁵ Sabiedrības un sociālo dienestu klientu viedoklis par pašvaldību sociālo dienestu darbu: 1. starpziņojums, 75, 29. att. No: 2017: *Ex ante* izvērtējums pašvaldību sociālo dienestu darbības efektivitātes novērtēšanai. Latvijas Republikas Labklājības ministrija. 10.06.2020. <https://www.lm.gov.lv/lv/2017-ex-ante-izvertejums-pasvaldibu-socialo-dienestu-darbibas-efektivitates-novertesana>

L. Vilka. Sociālajam darbam Latvijā 30 gadi:
sociālā darba zināšanu, prasmju un kompetences aspekti

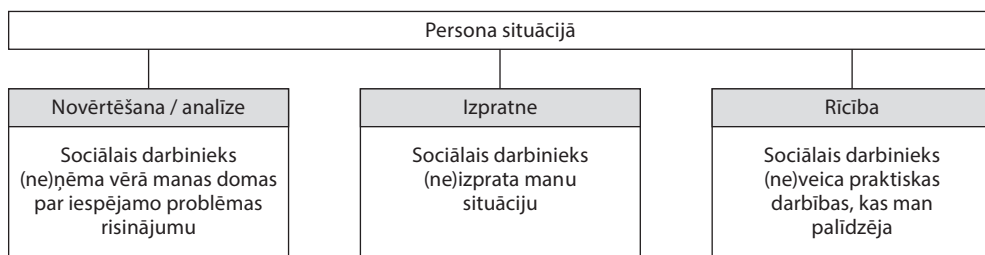
Pētījuma gaitā tika intervēti visi sociālo dienestu klienti 18–74 gadu vecumā, kuri ar sociālo dienestu sadarbojās un kuru sadarbība ar dienestu ietvēra arī personiskas klātienas konsultācijas vai sarunas ar sociālā dienesta darbinieku.

Summējot atbildes “drīzāk nepiekrītu” un “pilnīgi nepiekrītu”, var secināt, ka 10 % klientu pieredzējuši, ka sociālais darbinieks nav izpratis viņu situāciju, un 17 % klientu, ka sociālais darbinieks neņem vērā klienta domas par iespējamo problēmas risinājumu. Savukārt 21 % uzskatīja, ka sociālais darbinieks nav veicis praktiskas darbības, lai palīdzētu, un 26 % gadījumu saruna ar sociālo darbinieku nav devusi izpratni par to, kā klients pats sev varētu palīdzēt. Apgalvojumam par sociālo darbinieku spēju nepieciešamības gadījumā atrisināt sarežģītas situācijas drīzāk nepiekrīt vai pilnīgi nepiekrīt 13 % respondentu, savukārt 19 % šaubās par sociālo darbinieku profesionālo spēju.

Jāatzīmē, ka klientu pieredze attiecināma uz sadarbību kā ar pieredzējušiem, tā arī ar jaunajiem speciālistiem.

No klientu pieredzes var konstatēt, ka zināšanu–prasmju–kompetences ietvarā problēma daļēji pastāv arī darbinieku spējā **situāciju novērtēt un analizēt, to saprast un darīt**.

Palūkojoties no pozitīvo vērtējumu skatpunkta, *ex ante* pētījumā secināts, ka 16 kritērijos summārais apmierinātības rādītājs (atbildes “pilnīgi apmierināts” un “drīzāk apmierināts”) par sociālo dienestu darbinieku profesionālo sniegumu ir augsts un sasniedz 78 %, vienlaikus uzsverot, ka pilnīgi apmierināti ir tikai 28 % Latvijas iedzīvotāju, kuri paši vai kuru ģimenes locekļi pēdējo divu gadu laikā bija vērsušies sociālajā dienestā.¹⁶

5. attēls. Profesionālās iesaistīšanās algoritma pamatstruktūra

¹⁶ Sabiedrības un sociālo dienestu klientu viedoklis par pašvaldību sociālo dienestu darbu: 1. starpziņojums, 82. No: 2017: *Ex ante* izvērtējums pašvaldību sociālo dienestu darbības efektivitātes novērtēšanai. Latvijas Republikas Labklājības ministrija. 10.06.2020. <https://www.lm.gov.lv/lv/2017-ex-ante-izvertejums-pasvaldibu-socialo-dienestu-darbibas-efektivitates-novertesana>

L. Vilka. Sociālajam darbam Latvijā 30 gadi:
sociālā darba zināšanu, prasmju un kompetences aspekti

Lai gan minētie rādītāji ļauj domāt, ka kopumā jau “nav tik slikti”, tomēr tieši negatīvie vērtējumi liek kritiski ielūkoties sociālo darbinieku / speciālistu profesionālās sagatavotības jautājumā.

Secinājumi par sociālo darbinieku / speciālistu sagatavotības kritiku

Salīdzinot ar 2012. gadā veikto pētījumu, 2017. gada pētījumā kā trūkstošas izteiktāki tiek minētas prasmes, kas vairāk attiecināmas uz dažādām “rīkotāj-funkcijām”, tikpat kā nemaz neskarot intelektuālās (kognitīvās) prasmes un kritisko domāšanu.

Gan darba devēju, gan speciālistu, gan klientu vērtējumi par sociālo darbinieku / speciālistu zināšanām un prasmēm liek domāt par nepietiekami augstu profesionālo veiktspēju – tā attiecināma uz daļu sociālo darbinieku / speciālistu.

Darba devēju (dienesta vadītāju) un sociālā darba speciālistu pretējie viedokļi (53 % pret 58 %) par absolventu sagatavotību praksei liek arī domāt, ka zināšanu un prasmju jautājumā, it kā runājot par vienu un to pašu, katra puse tomēr, iespējams, runājusi par atšķirīgām zināšanām.

No dienesta vadītāju perspektīvas sociālajā darbā vairāk tiek akcentētas organizatoriskās funkcijas, savukārt speciālisti “paliek *case work* limenī”, t. i., koncentrējoties uz palīdzības sniegšanu mikropraksē darbā ar gadījumu. Republikas nozīmes pilsētas vadītāja viedoklis šajā jautājumā ir šāds:

“Stratēģiskā doma jau pasaka to, ka ejam uz pakalpojuma pirkšanu, tad vairāk vai mazāk kļūstam par pakalpojuma organizētājiem. Bet ir darbinieki, kas paliek *case work* limenī, ka pats ir pārmaiņu veicējs. Piesaista pakalpojumu, bet arī pats ir kā pakalpojums. Abas lietas ir labas, bet abām vajadzīgas savas specifiskās prasmes, spējas un veids, kā to dari [izcēlums – L. V.].”¹⁷

No teiktā izriet, ka, veidojoties pakalpojumu pieprasījuma–piedāvājuma attiecībām, reizē arī veidojas jauns sociālā darba modelis, attiecīgi radot pieprasījumu pēc jauna veida zināšanām, prasmēm un kompetences.

¹⁷ Sociālo dienestu vadītāju un sociālā darba speciālistu apmierinātības mērījumi un to analīze par sociālā darba praksi: 2. starpziņojums, 144. No: 2017: *Ex ante* izvērtējums pašvaldību sociālo dienestu darbības efektivitātes novērtēšanai. Latvijas Republikas Labklājības ministrija. 10.06.2020. <https://www.lm.gov.lv/lv/2017-ex-ante-izvertejums-pasvaldibu-socialo-dienestu-darbibas-efektivitates-novertesanei>

L. Vilka. Sociālajam darbam Latvijā 30 gadi:
sociālā darba zināšanu, prasmju un kompetences aspekti

Par reālo sociālā darba praksi *ex ante* 2017. gada pētījuma secinājuma kontekstā

Ex ante 2017. gada pētījuma kopējais secinājums ir tāds, ka sociālā darba speciālistiem trūkst prasmju lietot teorētiskās zināšanas praksē un daļēji izriet no nepilnībām sociālā darba studiju programmās, kurās daļai pasniedzēju trūkst praktisko zināšanu, tāpēc nepilnīgi tiek sniegti piemēri no reālās sociālā darba prakses. Šis secinājums liek vēlreiz atgriezties pie 4. un 14. rekomendācijas.

4. rekomendācijā izteiktā prasība pēc “vienotas izpratnes veidošanas par sociālā darba būtību un sociālā darba attīstības vīziju” vedina uz filozofiska rakstura pārdomām un liek meklēt atbildi uz vairāk sociāli ontoloģiska rakstura jautājumu **par mūsdienu sabiedrības dabu**¹⁸ un **sociālā darba vietu sabiedrībā**. Savukārt 14. rekomendācijā ietvertā prasība pēc jaunas sociālā darba speciālista izglītības koncepcijas un teorētisko zināšanu atbilstības praksei ir sociālās epistemoloģijas jautājumi par to, kā tiek iegūtas zināšanas par sociālo realitāti.

Abas rekomendācijas ir savstarpēji saistītas, un viena izriet no otras. Zināšanas apraksta realitāti. Realitāte ir pasaules aina, kas tiek atzīta par patiesu.¹⁹

Šīs rekomendācijas paliek vēlamības līmenī, ja netiek atbildēts uz dažiem svarīgiem teorētiski pārdomājamiem jautājumiem:

- kā saprotam mūsdienu sociālo realitāti;
- kā šajā mūsdienu sociālās realitātes ainā iekonstruējas sociālā darba profesija;
- kā interpretējam reālo sociālā darba praksi, kas ir reāls?

Plašā nozīmē atbildes var atrast starptautiskajā sociālā darba definīcijā. Tā ir kā vadlīnija, lai izvirzītu sociālos jautājumus, kas ir aktuāli un kļūst par sociālā darba pētniecības un prakses priekšmetu konkrētā sabiedrībā.

Latvijā sociālo darbinieku profesionālajā vidē pārāk maz ir bijis teorētisku refleksiju par to, kā transformējas fokuss – sociālā darba kā akadēmiskas un praktiskas jomas priekšmets. Ir pieņemts uzskatīt, ka sociālajā darbā tiek risinātas sociālās problēmas. Bet sociālās problēmas savā cēlonībā un izpausmēs ir daudzdimensionālas. Tām parasti nav nedz viena cēloņa, nedz arī vienas “atslēgas” to atrisināšanai. Sociālās problēmas rodas sarežģītu sociālo attiecību samezgļojumos.

¹⁸ Social Ontology. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 21.03.2018. <https://plato.stanford.edu/entries/social-ontology/>

¹⁹ Payne, M. 2014. *Modern Social Work Theory*. 4th ed. Palgrave Macmillan, 5.

L. Vilka. Sociālajam darbam Latvijā 30 gadi:
sociālā darba zināšanu, prasmju un kompetences aspekti

Ja profesionālajā jomā tikai šķietami ir “pazīstama” sociālā realitāte, kurā norisinās cilvēku dzīves ikdiena – gan uzvaras, gan likteņa drāmas –, tad speciālistu teorētisko zināšanu atbilstība praksei ir problemātiska, vēl vairāk – prakse kļūst apšaubāma.

Ikdienas valodas lietojumā prakse visbiežāk tiek domāta kā **spēja darīt**. Prakse ir kādas aktivitātes “darīšanas veids”, tostarp arī tas, kā kultūras cilvēki ne tikai domā, bet arī izturas, runā, jūtas un mijiedarbojas ar objektiem (priekšmetiem) vidē.²⁰

Sociālajā darbā prakse kā jēdziens nozīmē plaša spektra sociālo prakšu kontekstu, kurā veidojas pieņēmumi par sociālā darba īstenošanas uzdevumiem un paveiktā rezultātiem. Tāpēc sociālā darba praksei piemīt politiskā, sociālā, kultūras un ekonomikas dimensija.²¹

No šāda skatpunkta raugoties, sociālo darbu var interpretēt kā starpnozaru jeb starpdisciplināru (angļu val. *interdisciplinary*) profesiju – zināšanas un prasmes profesijā tiek apgūtas, “šķērsojot” vairāku disciplīnu robežas. Praktiskajā darbā ar klientiem starpnozaru perspektīva izgaismo risināmo problēmu sarežģītību. Tās nav reducējamas uz vienkāršotiem risinājumiem. Profesore Džūlija Tomsone Kleina (*Julie Thompson Klein*, 1990) uzskata, ka starpdisciplināritāte ir problēmu risināšanas veids un atbildēšana uz jautājumiem, uz kuriem nevar apmierinoši atbildēt, izmantojot vienu metodi vai pieeju.²²

Latvijas praktiķu vidū sociālajā darbā diezgan izteikti ir dominējis uzskats, ka sociālā darba zināšanām jābalstās praksē, vienlaikus arī aizstāvēt ideju par praksē balstītu izglītību. Arī *ex ante* pētījumu dati liek saprast, ka zināšanas, kas iegūtas praktiskā sociālajā darbā, tiek uzskatītas par it kā vērtīgākām iepretim teorētiskām – “prātnieciskām” – zināšanām. Iedrošinos izteikt pieņēmumu, ka profesionāļi ar “praksē balstītām zināšanām” bieži vien domā šauri, ar pašpietiekamu pieredzi, kas uzkrāta, veicot rutīnas pienākumus ikdienas praksē, bet viņi nepietiekami pievērš uzmanību sociālo problēmu sarežģītajām dinamikām kā **reālām**.

²⁰ Social Ontology. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 21.03.2018. <https://plato.stanford.edu/entries/social-ontology/>

²¹ McNutt, J. G. 2013. Social Work Practice: History and Evolution. In: *Encyclopedia of Social Work*. Oxford: Research Encyclopedias.

²² Borrego, M., Newswander, L. K. 2010. Definitions of Interdisciplinary Research: Toward Graduate-Level Interdisciplinary Learning Outcomes. *The Review of Higher Education*. 34(1), 61–84. <https://vtechworks.lib.vt.edu/bitstream/handle/10919/25471/34.1.borrego.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

L. Vilka. Sociālajam darbam Latvijā 30 gadi:
sociālā darba zināšanu, prasmju un kompetences aspekti

Vienotas izpratnes veidošana par sociālā darba būtību un attīstības vīziju

Sociālā darba būtība ir pats sociālais darbs. Būtība (no – būt, būšanas) parādās jomas prakšu daudzveidīgumā kā būtības ārējā, visiem redzamā daļa. Vai varētu domāt, ka sociālā darba būtība ir meklējama kaut kur ārpus sociālā darba?

Lūkojoties no vēsturiskās perspektīvas, var novērot, ka sociālais darbs, metaforiski runājot, ir “izrosijies” no idejām, pārliecībām, koncepcijām un sociālajām praksēm, kas atbilda priekšstatiem par labumu un laba darīšanu. Mērija Ričmonda sociālā darba teorijas klasikas darba “Sociālā diagnoze” (*Social Diagnosis*, 1917) pirmo nodaļu “Pirmsākumi” iesāka ar atziņu, ka agrāk ar frāzi “darīt labu” apzīmēja to, ko tagad izsaka ar vārdiem “sociālais pakalpojums” un “sociālais darbs”.²³

Sociālo darbu raksturo universāli ietverošs skatījums uz sabiedrību un sociāliem procesiem, taču sociālā darba prakses prioritātes dažādās valstīs atšķiras un laika gaitā mainās līdz ar pārmaiņām vēsturiskajos, kultūras, politiskajos un sociāl-ekonomiskajos apstākļos.²⁴

Profesionāla sociālā darba raksturā jau no iesākuma ir ielikta starpdisciplināritāte, padarot šo profesiju unikālu, neatkārtojamu un atvērtu plaša spektra sadarbībai un attīstībai, vienlaikus uzturot spēkā profesijas pamatvērtības, kurās sakņojas arī sociālā darba būtiskais saturs.

Sociālajam darbam Latvijā 2021. gadā atzīmējam 30 gadu pastāvēšanu.

Iedibinot sociālo darbu Latvijā 1991. gadā, Latvijas Republikas Tautas izglītības ministrijas kolēģijas lēmumā “Par sociālo darbinieku fakultātes atvēršanu”²⁵ jaunās profesijas pamatojumā tika ierakstīts:

“Mūsdienu sabiedrības demokrātiskā attīstība, totalitārā mantojuma pārvarēšana valsts iekārtā nosaka nepieciešamību izstrādāt un realizēt jaunu sociālu politiku, kuras centrā ir rūpes par cilvēku, viņa laime un labklājība [...]. Profesionāla socionoma [tagad – sociālā darbinieka – L. V.] darbības galvenais saturs ir apzinātas RŪPES par saprātīgu un rezultatīvu cilvēka dzīves organizāciju kopumā, par cilvēka garīgo attīstību, fizisko un tikumisko veselību visā viņa dzīves ceļā. Socionoms sekmē sabiedrības locekļu patiesi kulturālas dzīves līmeņa sasniegšanu.”²⁶

²³ Richmond, M. E. 1917. *Social Diagnosis*. New York: Russell Sage Foundation, 25. <https://www.historyofsocialwork.org/PDFs/1917,%20Richmond,%20Social%20Diagnosis%20OCR%20C.pdf>

²⁴ Sociālā darba globālā definīcija. IFSW [Starptautiskā sociālo darbinieku federācija]. <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>

²⁵ Augstskolas “Attīstība” dibināšanas sakarā.

²⁶ Zemīte, Ē. 2003. *Sociālā darba pamati*. Rīga: SDSP “Attīstība”. 5. pielikums LR Tautas izglītības ministrijas Kolēģijas lēmums Nr. 4. 16.04.1991.

L. Vilka. Sociālajam darbam Latvijā 30 gadi:
sociālā darba zināšanu, prasmju un kompetences aspekti

Vēlāk (1994), augstskolā “Attīstība” izveidojot profesionālo studiju programmu augstākās kvalifikācijas “sociālais darbinieks” iegūšanai, tika konkretizēts, ka sociālā darbinieka profesijas mērķis ir nodrošināt cilvēka labklājību, radot tādus sociālos apstākļus, kas veicina sabiedrības locekļu potenci pilnīgu realizēšanos.²⁷ Toreiz sociālā darba nozares veidotājiem Latvijā bija skaidrs redzējums par profesijas attīstību, kas jābalsta uz fundamentālām pamatvērtībām: rūpēm par cilvēku, viņa laimi un labklājību, praktiskā sociālajā darbā ievērojot cilvēktiesības un sociālo taisnīgumu.²⁸

Kopš pagājušā gadsimta 90. gadiem sociālais darbs ir sazarojies, specializējoties dažādās jomās, šādā veidā atklājot sociālā darba būtiskā satura izpaušanos Latvijas sociokultūras, politisko un ekonomisko pārmaiņu kontekstā. Sociālo transformāciju ietekmē radušās jaunas funkcijas, pienākumi un prakses, kas visai vērienīgi paplašinājušas sociālā darba lauku, tam kļūstot komplicētākam. Tas, ka pēc trīsdesmit gadiem sociālā darba būtība un attīstības vīzija Latvijā ir kļuvusi neskaidra, liek uzdot jautājumu – kāpēc.

Lai gan 2017. gada *ex ante* pētījums nesniedz atbildi, tomēr izstrādātās 19 rekomendācijas atspoguļo vairākus problēmu laukus:

- sociālā darba izpratni sabiedrībā;
- sociālā darba identitātes jautājumus: sociālā darba profesijas robežas, specializācijas;
- sociālā darba attīstības vīziju Latvijā;
- starpinstitutionu sadarbību;
- izglītību, tālākizglītību un kvalifikācijas paaugstināšanu;
- klientu apmierinātību;
- sociālo darbinieku darba slodzi un atalgojumu.

Šie problēmu lauki ir savstarpēji izrietoši un papildinoši. Bet kā caurviju motīvs visos gadījumos ir “ieslēpts” jautājums par zināšanām, prasmēm un kompetenci.

²⁷ Zemīte, Ē. 2003. *Sociālā darba pamati*. Rīga: SDSP “Attīstība”. 6. pielikums LR Tautas izglītības ministrijas Kolēģijas lēmums Nr. 4. 16.04.1991.

²⁸ Sociālā darba globālā definīcija. IFSW [Starptautiskā sociālo darbinieku federācija]. <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>

L. Vilka. Sociālajam darbam Latvijā 30 gadi:
sociālā darba zināšanu, prasmju un kompetences aspekti

Par jaunu sociālā darba speciālista izglītības koncepciju – teorijas un prakses vienotības nostiprināšanu

Teorija ievēd domāšanā par “ kaut ko”, teorija ir domāšana par “ kaut ko”.
Prakse iesaista “ kaut kā” darišanā.²⁹

Par teorijas un prakses attiecībām sociālā darba profesionāļu vidē ir diskutēts ne vienreiz vien. *Ex ante* pētījuma 14. rekomendācijā tikai vēlreiz ir izsecināts pieļāvums izstrādāt jaunu sociālā darba speciālista izglītības koncepciju, kas, pēc pētnieku domām, varētu novērst plaisu starp teorētiskajām zināšanām un praksi sociālā darba speciālistu izglītībā.

Šis pieļāvums dod pamatu vaicāt, vai skaidri apzināmies to, kāda ir bijusi un joprojām pastāv sociālā darba speciālista izglītības koncepcija, pirms ķerties pie jaunas koncepcijas?

Attiecībā uz iespējamu jaunas sociālā darba speciālista izglītības koncepcijas izstrādāšanu ir nepieciešams saprast, kādā nozīmē ir jādoma par jaunu izglītības koncepciju:

- vai jauna izglītības koncepcija nozīmē strukturālus pārkārtojumus attiecībā uz 1. un 2. augstākās izglītības studiju programmu;
- vai jauna izglītības koncepcija nozīmē jauna sociālā darba izglītības satura izstrādāšanu?

No *ex ante* pētījuma izstrādātājiem drīzāk izskan aicinājums vairāk iedziļināties metožu problemātikā: kā sagatavojot jaunus speciālistus, tos studijas auditorijā tuvināt praktizēšanai sociālā darba nozarē.

No satura viedokļa, atbilde varētu būt vienkārša: sociālā darba izglītības saturs balstās uz sociālā darbinieka profesijas standartu. **Standarts sociālajā darbā ir iedibinājums, kas tiek atzīts par autoritāti, zināšanu, prasmju un kompetences izcilības paraugu un raksturo kvalitātes līmeni praktiskā sociālā darbā.** Standartā sniegta atbilde uz galveno jautājumu, kas ir jāiemācās, turklāt ietverot jautājumus, kas ir jāzina, kas jāprot, kāds ir profesionālās atbildības ietvars (kompetence). Standarts ir saistošs visām augstskolām, kurās tiek sagatavoti sociālie darbinieki / sociālā darba speciālisti.

Tomēr tā ir tikai daļa no jautājuma par izglītības koncepciju sociālajā darbā. Vienlīdz būtisks ir jautājums par to, kādā veidā nonākt pie zināšanām un kā zināšanas kļūst izmantojamas praksē? Tie ir epistemoloģiskie un metodoloģiskie jautājumi, kuri piešķir zināmu konceptuālu skaidrību un noteiktību.

²⁹ Payne, M. 2014. *Modern Social Work Theory*. 4th ed. Palgrave Macmillan, 5.

L. Vilka. Sociālajam darbam Latvijā 30 gadi:
sociālā darba zināšanu, prasmju un kompetences aspekti

Šajā ziņā nav jāsāk tukšā vietā. Par spīti visumā pieticīgam skaitam publikāciju par šiem jautājumiem, tās tomēr atklāj, kāda izglītības stratēģija, raugoties no izglītības zinātnes skatpunkta, ir iedibināta sociālā darba izglītībā Latvijā.

Zinātniski metodiskais rakstu krājums "Dzīves jautājumi" ir nozīmīgākais pašu radītais teorētiskais resurss sociālajā darbā latviešu valodā gan izglītotājiem, gan studentiem, gan praktiķiem (SDSPA "Attīstība" izdevums no 1995. līdz 2007. gadam).

Analizējot šo krājumu saturu, ir redzams, ka liela uzmanība bijusi vērsta uz sociālā darba lauka noskaidrošanu, it kā atbildot uz jautājumiem, kas tas (sociālais darbs) ir, kā tas (sociālais darbs) notiek, kas sociālajam darbiniekam jā dara, kādas pieejas un metodes sociālajam darbiniekam jālieto?

Turklāt "Dzīves jautājumu" krājumos ir ietverti arī daži starptautiski zināmu autoru rakstu tulkojumi un neliels skaits pašmāju autoru rakstu, kas ir pelnījuši ievērību no metodoloģijas viedokļa un sociālā darba izglītības koncepcijas sakarā, tostarp:

- Lidijas Šiļņevas publikācija "Zinātniskās pētniecības darba nozīme sociālo darbinieku un sociālo pedagogu izglītošanā" 2. sēj. 1996. gadā;
- Lidijas Šiļņevas, Ivetas Dambes "Problēmā bāzētas izglītības būtība" 4. sēj. 1999. gadā;
- Evijas Eglītes "Problēmā bāzētas izglītības pieejas realizācija sociālā darba studiju programmā" 4. sēj. 1999. gadā;
- Ainas Vilciņas "Sociālo darbinieku profesionālo prasmju veidošana darbnīcās" 9. sēj. 2004. gadā.

Šajos rakstos autores ir analizējušas pētniecības lomu jaunu zināšanu radīšanā un mācīšanas un mācīšanās jautājumus, kuri rosina domāt par to, kā zināšanas **top noderīgas izmantošanai praksē**. Pagājušā gadsimta 90. gadu beigās sociālā darba izglītībā Latvijā par vadošo nostiprinājās **problēmā bāzēta izglītība**. Lai pēc iespējas pilnīgāk varētu tuvināt auditorijā risināmās sociālās problēmas reālajai dzīvei, ar 1998./1999. akadēmisko gadu augstskolā "Attīstība" studiju programma tika pārveidota saskaņā ar problēmā bāzētas izglītības pamatidejām.³⁰

Problēmā bāzēta izglītība tiek atzīta par mācīšanās veidu, kas var uzlabot studentu prasmes. Tā ir veidojusies 20. gadsimta 60. gados Kanādā, kopš tā laika ir pazīstama visā pasaulē³¹ un plaši tiek lietota arī sociālā darba izglītībā.

³⁰ Šiļņeva, L., Dambe, I. 1999. Problēmā bāzētas izglītības būtība. No: *Dzīves jautājumi*. 4. sēj. Rīga: SDSPA "Attīstība".

³¹ Monrad, M., Møhlholt, A. K. 2017. Problem-Based Learning in Social Work Education: Students' Experiences in Denmark. *Journal of Teaching in Social Work*. 37(1), 71–86.

L. Vilka. Sociālajam darbam Latvijā 30 gadi:
sociālā darba zināšanu, prasmju un kompetences aspekti

Literatūras avoti ļauj secināt, ka problēmā bāzēta izglītība var palielināt studentu spējas saistīt teoriju un praksi, problēmu risināšanas prasmes, kritisko domāšanu un sasniegto analītiskās sarežģītības līmeni, kā arī vispārējās prasmes komunikācijā, sadarbībā un projektu vadībā.³²

Problēmā bāzētas izglītības pamatā gadu gaitā ir iesakņoti svarīgi principi: mācīšanās sadarbībā (angļu val. *collaborative learning*), pašvadīta mācīšanās (angļu val. *self-directed learning*), kontekstuāla mācīšanās (angļu val. *contextual learning*), konstruktīva mācīšanās (angļu val. *constructive learning*).³³

Par problēmā bāzētas izglītības stiprajām pusēm tiek atzītas šādas:

- mācīšanās procesa centrā ir sarežģītas un reālās dzīves problēmas;
- problēmā bāzēta izglītība ir nostiprināta konstruktīvisma paradigmā, kurā izglītojamais zināšanas konstruē, aktīvi iesaistoties konkrētā problēmā;
- tā ir uz studentu centrēta;
- tiek pieņemts, ka studenti ir pašvadīti (pašvirzīti, angļu val. *self-directed*) un aktīvi;
- atbalsta studentus kritiskajā domāšanā;
- docētājs ir mācīšanās procesa vadītājs un veicinātājs;
- balstās uz studentu darbošanos un mācīšanos komandās – tas prasa komandas darba un komunikācijas kompetenču attīstību;
- palīdz izglītojamiem attīstīt kognitīvās, kā arī metakognitīvās prasmes.³⁴

Nebūs pārvērtēts, apgalvojot, ka 21. gadsimtā mūsu ikdienas dzīvi spēcīgi ietekmē informācijas tehnoloģijas. Tās ne tikai piedāvā jaunas iespējas, bet arī maina komunikācijas raksturu, sociālo attiecību un sociālās uzvedības modeļus. Rodas jaunas vajadzības un jauni sociālie riski, mainās arī sociālo problēmu raksturs.

Informācijas tehnoloģijas ietekmē tiek piedzīvotas transformācijas arī sociālā laika un telpas uztverē. Mūsdienu spāņu sociologs Manuels Kastels (*Manuel Castells*) kā raksturīgu 21. gadsimta tendenci uzsver **jaunas kultūras** veidošanos, kuras pamatā ir multimodāla komunikācija un digitāla informācijas apstrāde.

Kastela skatījumā norisinās jaunas struktūras veidošanās: sociālajai praksei ir raksturīga jauna telpiskā forma, kas dominē un veido tīklu sabiedrību – **plūsmu**

³² Monrad, M., Møhlolt, A. K. 2017. Problem-Based Learning in Social Work Education: Students' Experiences in Denmark. *Journal of Teaching in Social Work*. 37(1), 71–86.

³³ Dolmans, D. H. J. M. 2019. How theory and design-based research can mature PBL practice and research. *Advances in Health Sciences Education*. 24, 879–891. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10459-019-09940-2>

³⁴ Stentoft, D. 2017. From saying to doing interdisciplinary learning: Is problem-based learning the answer? *SAGE Journals*. doi.org/10.1177/1469787417693510

L. Vilka. Sociālajam darbam Latvijā 30 gadi: sociālā darba zināšanu, prasmju un kompetences aspekti

telpu (angļu val. *space of flows*). Plūsmu telpa ir būtiska laika dalīšanas **sociālās prakses organizācija**, kas darbojas caur plūsmām.³⁵

Mūsu sabiedrība ir veidota ap plūsmām: kapitāla plūsmām, informācijas plūsmām, tehnoloģiju plūsmām, organizatoriskās mijiedarbības plūsmām, attēlu, skaņu un simbolu plūsmām. Plūsmas nav tikai viens no sociālās organizācijas elementiem; tās ir procesu izpausme, kas dominē mūsu ekonomiskajā, politiskajā un simboliskajā dzīvē.³⁶

Uz sociālā darba izglītību palūkojoties no šīs **jaunās kultūras** veidošanās perspektīvas, sociālo darbinieku / speciālistu profesionālās sagatavotības jautājums būtu saasināms vēl radikālāk, nekā tas ir *ex ante* pētījuma rekomendācijās. Proti, aktuāli ir domāt par to, kā būs mainījusies sociālā telpa, piemēram, 2030. gadā? Kādam ir jābūt nākotnes sociālajam darbiniekam? Kas un kā teorētiski un praktiski ir jāmācās, piemēram, tiem jauniešiem, kas izvēlēsies studēt sociālā darbinieka profesiju 2021./2022. akadēmiskajā gadā, bet patstāvīgas darba gaitas uzsāks 2025. gadā un vēlāk?

Informācijas tehnoloģiju plašais lietojums jau it kā pasaka priekšā, ka sociāli telpiskās transformācijas attiecībā uz mācīšanos konstruē jaunu sinerģiju starp **problēmā bāzētu izglītību, starpdisciplināritāti un digitalizāciju**.

Attiecībā uz mācīšanos literatūras avoti vēsta, ka problēmā bāzēta izglītība ir efektīvi savienojama ar virtuālo pasauli,³⁷ radot jaunas šādas izglītības formas “digitālajā ekosistēmā”,³⁸ sākot no vienkāršu prasmju apguves datu iegūšanā un izmantošanā līdz bagātīgai multimediju tehnoloģiju izmantošanai profesionālo prasmju apguvē. Viena no šādām formām ir arī simulācija.

Simulācija ir prakses un mācīšanās veicināšanas līdzeklis, un tā tiek izmantota daudzās un dažādās disciplīnās. Tas ir paņēmieni prakses aspektu atkārtošanai reālajā pasaulē ar vadītu (angļu val. *directed*) un interaktīvu pieredzi.³⁹

³⁵ Castells, M. 2010. The Information Age: Economy, Society, and Culture. In: *The Rise of the Network Society*. John Wiley & Sons, Ltd., Publication. 442–449. https://deterritorial-investigations.files.wordpress.com/2015/03/manuel_castells_the_rise_of_the_network_societybookfi-org.pdf

³⁶ Turpat.

³⁷ Ioannou, A., Vasiliou, C., Zaphiris, P. 2016. Problem-Based Learning in Multimodal Learning Environments: Learners' Technology Adoption Experiences. *Journal of Educational Computing Research*. 54(7), 1022–1040.

³⁸ *The Wiley Handbook of Problem-Based Learning*. Ed. by M. Moallem, et al. John Wiley & Sons, Incorporated. 2019, 309. doi.org/10.1002/9781119173243.ch3

³⁹ Dodds, C., Heslop, P., Meredith, C. Using simulation-based education to help social work students prepare for practice. *Social Work Education*. 37(5), 04.07.2018, 597–602.

L. Vilka. Sociālajam darbam Latvijā 30 gadi:
sociālā darba zināšanu, prasmju un kompetences aspekti

Simulāciju tehnika sociālā darba izglītībā nav gluži sveša. Sociālo gadījumu risināšana, lomu spēles, standartizēta klienta iesaistīšana prasmju apguvē studiju procesā ir labi zināmi paņēmieni. Tehnoloģisko sasniegumu izmantošana paver iespējas paplašināt un efektīvizēt uz simulācijām balstītu izglītību arī sociālajā darbā.

Virtuālo iespēju adaptēšana studiju procesā sociālajā darbā ir arī jauns izaicinājums izglītotājiem. Šajā ziņā ir labi paraugi, kurus iespējams adaptēt arī sociālā darba studiju programmās. No Nortumbrijas Universitātes Ņūkāslā (*University of Northumbria at Newcastle*) pieredzes var patapināt ieteikumu, ka no citām uz cilvēku orientētām profesijām, piemēram, māsu un veselības aprūpes, var aizgūt bagātīgus piemērus, no kuriem sociālā darba izglītības speciālisti var iemācīties izmantot tehnoloģiskos sasniegumus, lai paplašinātu uz simulācijām balstītu izglītību, turklāt ejot tālāk – piedāvājot simulāciju kā potenciālu tiltu starp akadēmisku un uz prasmēm balstītu sociālā darba izglītību. Tā vietā, lai apspriestu, vai prioritāte jāpiešķir akadēmiskajām zināšanām vai prakses prasmēm, uzmundrinoši ir izpētīt simulācijas kā iespēju palīdzēt studentiem sintezēt abas komplementārās mācīšanās iespējas.⁴⁰

Reālās dzīves sarežģītie izaicinājumi ir problēmā bāzētas izglītības princips un reizē arī starpdisciplināras pieejas pamats.

Noslēgums

Covid-19 pandēmijas laikā gūtā pieredze spilgti parādīja, ka neparedzami var mainīties pierastā dzīves kārtība, tostarp – izglītības organizēšana. Mācību auditorijas kā fiziska telpa īsā laikā pārvērtās par virtuālo telpu. IT rīki un tiešsaistes komunikācija arī sociālo darbinieku izglītošanā nu jau ir kļuvusi saprotama un akceptēta Latvijas augstskolās.

Pārdomājot notikušo, kļūst saprotams, ka sociāli telpiskās transformācijas ievērojami nojauc šķirtni ne tikai starp teorētiķiem un praktiķiem, bet arī sociālā darba klientiem. Kā vieni, tā otri un trešie nepieciešamā kārtā daļu dzīves un darba pienākumu pakārto informācijas un organizatoriskās mijiedarbības plūsmām, kurās veidojas un tiek apgūtas jaunas sociālo attiecību konfigurācijas. Tajās latenti ieslēptas arī tās pretrunas, kas kādā brīdī kļūs par sociālu problēmu. Sociālos darbiniekus un speciālistus sagatavojot profesionālai darbībai, svarīga būs visu triju pušu sadarbība izglītībā un pētniecībā. Šādā kontekstā jau iedibinātā problēmā bāzētā izglītība transformējas kvalitatīvi jaunā mācīšanās koncepcijā: būt dialogā ar dzīvi.

⁴⁰ Dodds, C., Heslop, P., Meredith, C. Using simulation-based education to help social work students prepare for practice. *Social Work Education*. 37(5), 04.07.2018, 597–602.

L. Vilka. Sociālajam darbam Latvijā 30 gadi: sociālā darba zināšanu, prasmju un kompetences aspekti

Avoti un literatūra

1. 2017: *Ex ante* izvērtējums pašvaldību sociālo dienestu darbības efektivitātes novērtēšanai. *Latvijas Republikas Labklājības ministrija*. 10.06.2020. Iegūts no: <https://www.lm.gov.lv/lv/2017-ex-ante-izvertejums-pasvaldibu-socialo-dienestu-darbibas-efektivitates-novertesana>
2. Borrego, M., Newswander, L. K. 2010. Definitions of Interdisciplinary Research: Toward Graduate-Level Interdisciplinary Learning Outcomes. *The Review of Higher Education*. 34(1), 61–84. Iegūts no: <https://vtechworks.lib.vt.edu/bitstream/handle/10919/25471/34.1.borrego.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
3. Castells, M. 2010. The Information Age: Economy, Society, and Culture. In: *The Rise of the Network Society*. John Wiley & Sons, Ltd., Publication. Iegūts no: https://deterritorial-investigations.files.wordpress.com/2015/03/manuel_castells_the_rise_of_the_network_societybookfi-org.pdf
4. Dodds, C., Heslop, P., Meredith, C. 2018. Using simulation-based education to help social work students prepare for practice. *Social Work Education*. 37(5), 04.07.2018, 597–602.
5. Dolmans, D. H. J. M. 2019. How theory and design-based research can mature PBL practice and research. *Advances in Health Sciences Education*. 24, 879–891. Iegūts no: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10459-019-09940-2>
6. Ioannou, A., Vasiliou, C., Zaphiris, P. 2016. Problem-Based Learning in Multimodal Learning Environments: Learners' Technology Adoption Experiences. *Journal of Educational Computing Research*. 54(7), 1022–1040.
7. Izglītības attīstības pamatnostādnes 2021.–2027. gadam “Nākotnes prasmes nākotnes sabiedrībai”: pamatnostādņu projekts. *Latvijas Republikas Ministru kabineta tiesību aktu projekti*. 01.10.2020. Iegūts no: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40492545>
8. McNutt, J. G. 2013. Social Work Practice: History and Evolution. In: *Encyclopedia of Social Work*. Oxford: Research Encyclopedias.
9. Monrad, M., Møhlholt, A. K. 2017. Problem-Based Learning in Social Work Education: Students' Experiences in Denmark. *Journal of Teaching in Social Work*. 37(1), 71–86.
10. Payne, M. 2014. *Modern Social Work Theory*. 4th ed. Palgrave Macmillan.
11. *Profesionāla sociālā darba attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam*. Rīga, 2013. Iegūts no: http://adm.lm.gov.lv/upload/tiesibu_aktu_projekti_2/tiesibu_aktu_projekti_3/Impamatn_140613_sd.pdf
12. Richmond, M. E. 1917. *Social Diagnosis*. New York: Russell Sage Foundation. Iegūts no: <https://www.historyofsocialwork.org/PDFs/1917,%20Richmond,%20Social%20Diagnosis%20OCR%20C.pdf>
13. Sociālā darba globālā definīcija. *IFSW* [Starptautiskā sociālo darbinieku federācija]. Iegūts no: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>
14. Sociālo dienestu vadītāju un sociālā darba speciālistu apmierinātības mērījumi un to analīze par sociālā darba praksi: 2. starpziņojums. No: 2017: *Ex ante* izvērtējums pašvaldību sociālo dienestu darbības efektivitātes novērtēšanai. *Latvijas Republikas Labklājības ministrija*. 10.06.2020. Iegūts no: <https://www.lm.gov.lv/lv/2017-ex-ante-izvertejums-pasvaldibu-socialo-dienestu-darbibas-efektivitates-novertesana>
15. Social Ontology. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 21.03.2018. Iegūts no: <https://plato.stanford.edu/entries/social-ontology/>

L. Vilka. Sociālajam darbam Latvijā 30 gadi:
sociālā darba zināšanu, prasmju un kompetences aspekti

16. Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011. gadā un tā analīzi: Sākotnējās ietekmes (*ex ante*) novērtējums par iecerētajām strukturālajām reformām profesionāla sociālā darba politikas jomā. *Latvijas Republikas Ministru kabinets*. 13.07.2012. Iegūts no: https://www.mk.gov.lv/sites/default/files/editor/07122012_3_2_starpzinojums_soc_darba_raksturojums.pdf
17. Stenotoft, D. 2017. From saying to doing interdisciplinary learning: Is problem-based learning the answer? *SAGE Journals*. Iegūts no: doi.org/10.1177/1469787417693510
18. Šiļņeva, L., Dambe, I. 1999. Problēmā bāzētas izglītības būtība. No: *Dzīves jautājumi*. 4. sēj. Rīga: SDSPA "Attīstība".
19. *The Wiley Handbook of Problem-Based Learning*. Ed. by M. Moallem, et al. John Wiley & Sons, Incorporated, 2019. Iegūts no: doi.org/10.1002/9781119173243.ch3